

Gece Turizmi: Kavramsal Çerçeve ve Kuramsal Yaklaşımlar

Yusuf Çuhadar¹

Çiğdem Kasalak²

Özet

Gece turizmi, genel olarak akşam saatlerinden sabahın erken saatlerine kadar gerçekleşen turizm faaliyetlerini kapsamakta olup, gece ekonomisinin turizm odaklı bir bileşeni olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, destinasyonların rekabet gücünü artıran, turist deneyimini çeşitlendiren ve kentsel canlılığı 24 saate yayan stratejik bir araç olarak öne çıkmaktadır. Çalışmada, gece turizminin yalnızca zamansal bir genişleme olmadığı; aynı zamanda mekânsal algıyı dönüştüren, duyuşsal deneyimleri yoğunlaştıran ve turistlerin destinasyonla kurduğu etkileşimi derinleştiren çok boyutlu bir olgu olduğu vurgulanmaktadır. Bu kapsamda “gece turizm peyzajı” yaklaşımı doğrultusunda mekân sunumu, atmosfer, aktiviteler, kültürel sergileme ve sosyal etkileşim gibi temel boyutlar açıklanmıştır. Ayrıca gece turizminin tarihsel gelişimi, geleneksel gece pazarlarından başlayarak günümüzde teknoloji destekli deneyimlere evrilen bir süreç olarak değerlendirilmiştir. Literatür incelemesi, gece turizmi çalışmalarının son yıllarda özellikle turist deneyimi, duyuşsal algılar ve memnuniyet üzerinde yoğunlaştığını göstermektedir. Bununla birlikte, Sosyal Değişim Teorisi, Deneyim Ekonomisi ve Duyuşsal Bilişsel Değerlendirme gibi kuramsal yaklaşımlar hem turist davranışlarını hem de yerel halkın turizme yönelik tutumlarını açıklamada önemli bir çerçeve sunmaktadır. Sonuç olarak gece turizmi; ekonomik canlılık, istihdam artışı ve destinasyonların sürdürülebilirliği açısından önemli fırsatlar sunarken, güvenlik, gürültü, çevresel etkiler ve yerel halkla ilişkiler gibi yönetilmesi gereken zorlukları da beraberinde getirmektedir. Bu nedenle gece turizminin planlanması ve yönetimi sürecinde, deneyimsel kalite ile sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik arasında dengeli bir yaklaşım benimsenmesi gerekmektedir.

- 1 Doktor Öğretim Üyesi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Otel, Lokanta ve İkram Hizmetleri Bölümü, yusuf.cuhadar@bilecik.edu.tr. 0000-0002-1765-9675
- 2 Öğr. Gör. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Mülkiyet Koruma ve Güvenlik Bölümü, Özel Güvenlik ve Koruma Programı, cigdemkasalak@akdeniz.edu.tr 0000-0003-3253-0244

1. Giriş

Ekonomik küreselleşme, dünya kentsel sisteminin gelişimini teşvik ederek şehirler ve bölgeler arasında daha önce görülmemiş düzeyde yakın bağlar kurulmasına neden olmuştur (Wang vd., 2022). Bu süreçte şehirler, turizmde rekabet gücü kazanmak için geleneksel gezi modlarından sıyrılarak daha katılımcı ve interaktif modellere yönelmiştir (Zhang vd., 2024). Bu dönüşümün en önemli itici güçlerinden biri olan gece ekonomisi, akşam 18:00 ile sabah 06:00 saatleri arasında gerçekleşen tüm ekonomik faaliyetleri kapsayan geniş bir yapıdır (Ateş vd., 2025; Song vd., 2020). Gece turizmi, bu geniş ekonomik yapının turizm odaklı bileşeni olarak; kentsel canlılığı artırmak, turistlerin konaklama sürelerini uzatmak ve yerel kültürü farklı bir atmosferde sunmak açısından stratejik bir öneme sahiptir (Ateş vd., 2025; Chen vd., 2020).

Karanlığın mekâna kazandırdığı özgün atmosfer, bireylerin fiziksel çevreyle kurduğu etkileşimi dönüştürerek, mekânsal tecrübeyi rutin dışı ve sübjektif bir boyuta taşımaktadır. Bu noktada, turistlerin bir destinasyona yönelik geliştirdikleri duyuşsal, bilişsel ve duygusal çıkarımların bileşkesi olarak tanımlanan “ziyaretçi algısı” kavramı merkezi bir önem arz etmektedir (Gyimóthy, 2000). Ortamın niteliksel özelliklerine göre dinamik bir yapı sergileyen bu algı biçimi, gece turizmi uygulamalarıyla birlikte köklü bir değişim sürecine girmektedir.

Gece turizmi, deneyimin zamansal ve bağlamsal sınırlarını genişleterek, mekânın algılanışını daha karmaşık, sembolik ve anlam yüklü bir düzleme taşımaktadır. Dolayısıyla, gece turizminin tarihî doku algısı, kültürel etkileşim süreçleri ve genel ziyaretçi memnuniyeti üzerindeki izdüşümlerini multidisipliner ve bütüncül bir perspektifle analiz etmek; bu niş alanın sunduğu stratejik potansiyeli ve operasyonel kısıtlılıkları anlamlandırmak açısından elzemdir. Buna karşın, literatürde söz konusu değişkenleri bir bütün olarak ele alan kapsamlı çalışmaların henüz sınırlı düzeyde kaldığı gözlemlenmektedir.

Gündüzün koşuşturmacasına kıyasla gecenin sunduğu sessizlik ve gizem, özellikle kültürel miras alanlarını daha cazip kılarak destinasyonlara estetik ve duygusal bir değer katmaktadır (Jiang ve Hong, 2023). Gece turizmi, kentsel alanların görünürlüğünü artırmakta ve az kullanılan bölgelerin yeniden canlandırılmasını sağlayarak suç oranlarını düşürebilmektedir (Ateş vd., 2025; Giordano ve Ong, 2017). Ancak bu büyüme; güvenlik endişeleri, gürültü kirliliği ve yerel halkla yaşanan sosyal uyum sorunları gibi karmaşık yönetim süreçlerini de beraberinde getirmektedir (Ateş vd., 2025; Çetinkaya, 2025). Bu bölümün amacı, gece turizmini yapısal boyutları ve kuramsal temelleri üzerinden akademik bir çerçevede analiz etmektir.

2. Kavramsal Çerçeve

2.1. Gece Turizmi Tanımı

Gece turizmi literatüründe kavramlar genellikle zaman ve deneyim odaklı tanımlanmaktadır. Gece turizmi; aydınlatmalar, gece festivalleri, gece pazarları ve gastronomi gibi unsurların turistlere sunduğu benzersiz deneyimlerin bütünüdür (Ateş vd., 2025; Huang vd., 2023). Kavramsal açıdan gece turizmi, gece kültürü ve gece pazarları ile ilişkilidir; ancak gece kültürü daha çok yaşam tarzı ve kulüp faaliyetlerini, gece pazarları ise açık hava ticaretini simgelemektedir (Ateş vd., 2025; Lee vd., 2008). Gece turizmi, literatürde genel olarak akşam 18:00 ile sabah 06:00 (veya gün batımından gün doğumuna) arasındaki zaman diliminde gerçekleştirilen her türlü turistik ve dinlenme amaçlı faaliyeti kapsayan bir turizm türü olarak tanımlanmaktadır (Song vd., 2020; Wang vd., 2023; Zhang, Chen vd., 2022). Bu kavram, özünde gündüz yürütülen geleneksel turizm faaliyetlerinin zaman bazlı bir uzantısı ve genişlemesi olarak kabul edilmektedir (Chen vd., 2020; Huang vd., 2023). Gece turizminin kapsamı ve niteliğine dair temel temel tanımlar zaman odaklı ve kültürel odaklı olarak ayrılır. Zaman odaklı tanım; gece ekonomisinin (NTE) turizmle ilgili bileşenlerini ifade eder ve genellikle 18:00 ile 06:00 saatleri arasındaki faaliyetleri kapsar (Ateş vd., 2025; Song vd., 2020). Bazı çalışmalar bu süreyi akşam yemeğinden yatma vaktine kadar olan zaman dilimi olarak daha dar bir çerçevede de ele almaktadır (Zhu vd., 2024). Kültürel ve Fenomenolojik odaklı tanım; gece turizmi sadece bir zaman dilimi değil; yerel kültürel çekicilikleri, hizmet tesislerini ve hem yerel halk hem de turistler için tasarlanmış gece manzara altyapısını içeren kültürel bir fenomeni olarak görür (Wang vd., 2023; Kwon vd., 2011). Bu yaklaşım, geceyi kendi başına özgün bir turizm kaynağı ve atmosferik bir deneyim alanı olarak algılar (Eldridge ve Smith, 2019). Sonuç olarak gece turizmi; turistlerin kentsel alanlarda konaklama, gastronomi, eğlence ve kültür faaliyetlerine katılarak kentin gece atmosferini ve otantik yaşam tarzını deneyimledikleri çok boyutlu bir sistemdir (Ruan vd., 2023).

2.2. Gece Turizmi Tarihçesi

Gece turizminin tarihsel gelişimi, insanlığın geceyi “evcilleştirme” süreciyle paralel bir seyir izlemiş ve başlangıçta bir ekonomik gereklilikten ziyade kültürel ve sosyal bir değişim olarak ortaya çıkmıştır. Gece turizminin tarihsel kökenleri ve ilk uygulamalar gece turizminin en eski kökenleri, ticari ve sosyal faaliyetlerin geceye taşındığı geleneksel pazarlara dayanmaktadır. Çin’de gece pazarlarının geçmişi Song Hanedanlığı dönemine kadar uzanmaktadır; bu dönemde restoranlar, çay evleri ve tiyatroların gece boyunca faaliyet gösterdiği canlı

bir gece ticareti yapısı oluşmuştur (Runhua ve Jinga, 2023). Batı dünyasında ise gecenin toplumsallaşması ve turizme konu olması, sokak aydınlatmasının yaygınlaşmasıyla mümkün olmuştur (Zmyslony ve Pawlusiński, 2020). Aydınlatma teknolojisindeki ilerlemeler, gecenin tehlikeli bir zaman dilimi olarak görülmesinden sıyrılıp, estetik bir deneyim ve boş zaman değerlendirme alanına dönüşmesini sağlamıştır (Eldridge ve Smith, 2019). 20. yüzyılın ortalarında, örneğin Meksika’da 1928-1950 yılları arasında turizmin gelişimi “Gündüz Piramitler, Gece Martiniler” sloganıyla hem kültürel mirasın hem de gece eğlencesinin bir arada sunulduğu bir modelin ilk örneklerini vermiştir (Dümmer Scheel, 2021).

Gece Ekonomisinden Gece Turizmine Geçiş (1970-1990) Modern anlamda gece turizmi çalışmaları, “gece ekonomisi” (Night-time Economy - NTE) kavramından türetilmiştir. 1970’li yılların başlarında Birleşik Krallık’taki akademisyenler, kentsel gelişimin canlılığını artırmak için gece ekonomisini stratejik bir araç olarak önermişlerdir (Ateş vd., 2025). Bu alandaki en somut tarihsel adımlardan biri, Renato Nicolini tarafından 1977-1985 yılları arasında İtalya’da düzenlenen ‘Estate Romana’ yaz gecesi kültürel etkinlikleri programıdır (Bianchini, 1995). 1980’lere gelindiğinde; İtalya, Fransa, İsveç ve Hollanda gibi ülkeler gece aktiviteleri üzerindeki denetimleri gevşeterek kentsel gece hayatını teşvik eden politikalar uygulamaya koymuşlardır (Ateş vd., 2025). Aynı dönemde Çin’de, Guangzhou gibi şehirlerde kentsel peyzaj aydınlatma projeleri başlatılmıştır (Qin vd., 2011).

Kentsel Yenilenme ve Stratejik Planlama Dönemi (1990-2010) 1990’lı yıllarda gece ekonomisi, özellikle Birleşik Krallık’ta kentsel çöküşü engellemek ve “24 saat yaşayan şehirler” yaratmak amacıyla resmi planlama belgelerine girmiştir (Montgomery, 1990; Ateş vd., 2025). 1995 yılında Birleşik Krallık, gece ekonomisi stratejisini resmi olarak uygulamaya koymuş, bunu ABD’deki benzer teşvikler izlemiştir (Zhang vd., 2022). Bu dönemde gece turizmi, sadece barlar ve kulüplerle sınırlı kalmayıp; gece müzeleri, ışık festivalleri ve organize gece yürüyüşleri gibi kültürel boyutlar kazanmıştır (Zmyslony & Pawlusiński, 2020). 2006 yılında Rimini’de başlatılan “Pink Night” (La Notte Rosa) festivali, gece turizminin destinasyon markalamasındaki gücünü gösteren önemli bir dönüm noktası olmuştur (Giovanardi vd., 2014).

Günümüz ve Modern Yaklaşımlar (2010-Günümüz) 2010 sonrasında gece turizmi, kültürel mirasın korunması ve teknolojiyle entegrasyonu açısından yeni bir boyuta evrilmiştir. Güney Kore’nin 2016’da başlattığı “Kültürel Miras Gecesi” programı, tarihi alanların gece kullanımını ulusal bir marka haline getirmiştir (Chen vd., 2020). Günümüzde ise gece turizmi; artırılmış gerçeklik (AR), metaverse ve ileri aydınlatma teknolojileriyle desteklenen “sarmalayıcı”

(immersive) deneyimlere odaklanmaktadır (Runhua ve Jinga, 2023; Ruan vd., 2023). Modern turizm politikaları artık geceyi sadece gündüzün bir uzantısı olarak değil, yerel halk ve turistlerin etkileşime girdiği, kentsel canlılığı 24 saate yayan sürdürülebilir bir sistem olarak kurgulamaktadır (Ateş vd., 2025; Wang vd., 2023).

Gece turizmi, modern turizm destinasyonlarının rekabet gücünü artıran, kentsel canlılığı 24 saate yayan ve turist deneyimini derinleştiren stratejik bir olgudur. Literatürde gece turizminin genel özellikleri ve yapısal boyutları, hem ekonomik hem de deneyimsel perspektiflerden kapsamlı bir şekilde ele alınmaktadır.

2.3. Gece Turizminin Genel Özellikleri

Gece turizminin en temel belirleyici özelliği faaliyetlerin gerçekleştiği zamansal çerçevedir. Genel kabul görmüş tanıma göre gece turizmi, akşam 18:00 ile sabah 06:00 saatleri arasında (gün batımından gün doğumuna kadar) gerçekleşen turistik faaliyetleri kapsar (Ateş vd., 2025; Song vd., 2020; Zhang vd., 2022). Kısaca gece turizmi, gün batımı ve gün doğumu arasında gerçekleşen her türlü turizm faaliyetlerini kapsamaktadır (Song vd., 2020; Ongun ve Çuhadar, 2026). Bu turizm türü, gündüz yürütülen geleneksel turizm faaliyetlerinin bir uzantısı ve genişlemesi olarak görülse de (Chen vd., 2020), geceye özgü kısıtlı görüş alanının turistlerin dikkatini belirli ışıklandırılmış noktalara odaklaması sayesinde daha yüksek bir mekânsal daldırma (immersion) ve çekicilik sunar (Ruan vd., 2023; Eldridge ve Smith, 2019).

Gece turizminin öne çıkan diğer genel özellikleri şunlardır:

- **Deneyimsel Farklılık:** Gündüzün karmaşasından uzak, daha mistik, sessiz ve otantik bir atmosfer sunarak turistlerde “zamanda yolculuk” hissi uyandırır (Çetinkaya, 2025; Jiang ve Hong, 2023).
- **Sürdürülebilirlik ve Dağılım:** Gündüz yoğunlaşan turist baskısını (aşırı turizm) zaman bazlı olarak dağıtarak destinasyon üzerindeki çevresel ve sosyal yükü hafifletir (Song vd., 2020; Mowforth ve Munt, 2016).
- **Ekonomik Canlılık:** Turistlerin konaklama sürelerini uzatır, gece tüketimini teşvik eder ve istihdamı artırarak kentsel ekonomiye yeni bir itici güç sağlar (Ateş vd., 2025; Eldridge ve Smith, 2019).

2.4. Gece Turizminin Boyutları (Gece Turizm Peyzajı)

Gece turizminin yapısal unsurlarını açıklamak için geliştirilen “**Gece Turizm Peyzajı**” kavramı, altı temel boyuttan oluşmaktadır (Ruan vd., 2023; Jiang vd., 2024):

1. **Mekân Sunumu (Space Presentation):** Fiziksel mekânın tasarımı, yerleşimi ve estetiğidir. Sophistike resepsiyon tesisleri, güvenli yürüme yolları ve mimari dekorasyonlar turistlerin mekânla kurduğu ilk bağı oluşturur (Ruan vd., 2023).
2. **Gece Atmosferi (Night Atmosphere):** Aydınlatma ve duyuşsal ortam bu boyutun merkezindedir. Aydınlatma teknolojileri sadece güvenlik sağlamakla kalmaz, aynı zamanda kentsel peyzajı estetik bir objeye dönüştürerek turist memnuniyetini artırır (Giordano ve Ong, 2017; Ruan vd., 2023).
3. **Emtia (Merchandise):** Geceye özgü gastronomi (gece pazarları, yerel lezzetler) ve kültürel hediyelik eşyalar bu boyutu oluşturur. Gece tüketiminin transactional (işlemsel) doğası bu ürünler üzerinden şekillenir (Chen vd., 2020; Ruan vd., 2023).
4. **Gece Aktiviteleri (Night Activities):** Işık şovları, gece müzeleri, müzik performansları ve tematik festivaller gibi turistleri destinasyonda tutan etkinliklerdir (Ruan vd., 2023; Giordano ve Ong, 2017).
5. **Kalabalık (Crowds):** Çalışanların (servis personeli, performans sanatçıları) ve diğer turistlerin varlığıdır. Gece turizminde kalabalık, gündüzün aksine genellikle atmosferi zenginleştiren ve sarmalayıcı duyguyu artıran olumlu bir unsur olarak algılanır (Ruan vd., 2023; Line ve Hanks, 2019).
6. **Kültürel Sergileme (Culture Display):** Tarihsel, yerel ve modern kültürün (teknoloji, sanal gerçeklik vb.) harmanlanarak sunulmasıdır. Özellikle kültürel miras alanlarının gece aktif hale getirilmesi, destinasyonun otantikliğini güçlendirir (Chen vd., 2020; Ruan vd., 2023).

3. Literatür Taraması

Kavramsal gelişim ve tanımlama sorunu literatürde gece turizmi genellikle “gece ekonomisinin” (Night-time Economy - NTE) turizm odaklı bir alt kümesi olarak ele alınmaktadır (Zmyslony ve Pawlusiński, 2020). İlk dönem çalışmalar, gece ekonomisini Birleşik Krallık gibi ülkelerde kentsel çöküşü önlemek ve şehir merkezlerini canlandırmak için bir strateji olarak kurgulamıştır (Montgomery,

1990). Güncel çalışmalarda ise gece turizmi, genellikle akşam 18:00 ile sabah 06:00 saatleri arasında gerçekleşen ve gündüz turizm faaliyetlerinin zamansal bir uzantısı olan etkinlikler bütünü olarak tanımlanmaktadır (Ateş vd., 2025; Song vd., 2020). Eldridge ve Smith (2019), geceyi sadece bir zaman dilimi değil, kendine has riskleri, büyüleyici atmosferi ve sosyal kullanımları olan kültürel bir fenomen olarak değerlendirmektedir.

Gece turizm peyzajı ve ölçek geliştirme son yıllarda literatürde öne çıkan en önemli kavramlardan biri, gece turizminin yapısal unsurlarını açıklayan “Gece Turizm Peyzajı” (Night Tourscape) olmuştur. Ruan vd., (2023), Xi’an (Çin) örneği üzerinden yaptıkları nitel çalışmada, bu peyzajın; mekân sunumu, gece atmosferi, emtia, gece aktiviteleri, kalabalık ve kültürel sergileme olmak üzere altı boyuttan oluştuğunu saptamıştır. Bu çalışmayı ileriye taşıyan Jiang vd., (2024), sokak bazlı gece turizmini ölçmek amacıyla 19 maddelik ve dört boyutlu (mekansal çevre, kültürel sergileme, çalışan temsili ve ticari atmosfer) bir ölçek geliştirerek, bu peyzajın turistlerin tavsiye etme niyeti üzerindeki olumlu etkisini kanıtlamıştır.

Turist deneyimi, memnuniyet ve duygusal tepkiler gece turizmi araştırmalarının odağı, fiziksel çevreden turistlerin psikolojik ve duygusal deneyimlerine doğru kaymıştır. Fang vd. (2024), çoklu duygusal uyaranların (görme, işitme, koklama vb.) turistlerin duygusal katılımını ve haz (delight) duygusunu artırarak “sarmalayıcı” (immersive) bir gece deneyimi yarattığını ortaya koymuştur. Benzer şekilde Yin ve Ni (2025), gece atmosferinde ses (soundscape) ve ışıklandırmanın uyumunun kültürel otantiklik algısını güçlendirdiğini ve turist memnuniyetini doğrudan etkilediğini saptamıştır. Güney Kore’deki “Kültürel Miras Gecesi” üzerine yapılan araştırmalar ise, turistlerin bu tür markalı deneyimlere duyduğu “marka aşkı” ve saygısının sadakat oluşturmada kritik rol oynadığını göstermiştir (Chen vd., 2020).

Sosyo-ekonomik etkiler ve yerel halkın yaklaşımı literatürün bir diğer önemli ayağı, gece turizminin sürdürülebilirliği ve toplumsal desteğidir. Sosyal Değişim Teorisi (SET) çerçevesinde yapılan çalışmalar, yerel halkın gece turizmini desteklemesinde algıladıkları yaşam kalitesi ve duygusal dayanışmanın belirleyici olduğunu vurgulamaktadır (Wang, Hu, Park vd., 2023; Cao vd., 2023). Gece turizmi ekonomik gelir ve istihdam yaratma gibi avantajlar sunarken; gürültü kirliliği, kalabalık ve güvenlik riskleri gibi dezavantajlar nedeniyle yerel halkla turistler arasında gerilimlere de yol açabilmektedir (Pinke-Sziva vd., 2019; Ateş vd., 2025). Ayrıca Song vd. (2020), gece turizminin gündüz yoğunlaşan turist baskısını (over-tourism) zaman bazlı olarak dağıtmak için etkili bir çözüm olabileceğini ampirik olarak kanıtlamıştır.

Türkiye’deki çalışmalar ve SWOT analizi Türkiye literatüründe gece turizmi üzerine yapılan güncel çalışmalarda, İstanbul Arkeoloji Müzesi’nin gece ziyaretlerinin katılımcılara mistik ve otantik bir deneyim sunduğu, ancak aydınlatma ve rehberlik hizmetlerinde iyileştirmelere ihtiyaç duyulduğu belirlenmiştir (Çetinkaya, 2025). Ateş vd. (2025) tarafından yapılan SWOT analizi ise, Türkiye’de gece turizminin yüksek potansiyele sahip olduğunu, ancak gürültü yönetimi, güvenlik önlemleri ve sürdürülebilir enerji kullanımı gibi alanlarda stratejik planlamaya ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktadır.

4. Kuramsal Yaklaşımlar

Gece turizmi araştırmaları, turist deneyimlerini, yerel halkın tutumlarını ve kentsel mekânın dönüşümünü açıklamak için çeşitli disiplinlerden beslenen zengin bir kuramsal altyapıya dayanmaktadır. Kaynaklar ışığında öne çıkan temel kuramsal yaklaşımlar aşağıda sunulmuştur:

➤ Deneyim Ekonomisi Teorisi (Experience Economy Theory)

Gece turizmi çalışmalarının en temel dayanaklarından biri olan bu teori, turistlerin artık sadece ürün veya hizmet tüketmediğini, bunun yerine duygusal ve algısal “deneyimler” aradığını savunur (Chen vd., 2020; Pine ve Gilmore, 1999). Gece turizmi bağlamında destinasyonlar; turistlerin eğitim, eğlence, estetik ve kaçış boyutlarını yaşadığı birer “sahne” olarak kurgulanmaktadır (Chen vd., 2020; Li vd., 2022). Bu kuramsal çerçeve, turistlerin gece aktivitelerine neden ilgi duyduğunu ve bu deneyimlerin nasıl unutulmaz anılara dönüştüğünü açıklamaya yardımcı olur (Ateş vd., 2025).

➤ Nikolai Hartmann’ın Estetik Teorisi ve Katmanlı Ontoloji

Gece turizminde aydınlatılmış kültürel miras alanlarının estetik değerlendirilmesi için son yıllarda Nikolai Hartmann’ın katmanlı ontoloji modeli öne çıkmaktadır (Kim ve Lee, 2026). Bu model, gece manzarasının algılanmasını dört aşamalı bir süreç olarak ele alır: **Tasarım** → **Form** → **Deneyim** → **Ruh** (Kim ve Lee, 2026). Bu yaklaşıma göre, aydınlatma tasarımı gibi fiziksel unsurlar önce mekânsal bir form oluşturur, bu form turistin duygusal deneyimine dönüşür ve nihayetinde “yer kimliği” gibi üst düzey bir psikolojik anlam kazanır (Kim ve Lee, 2026; Poli, 2012).

➤ Sosyal Değişim Teorisi (Social Exchange Theory - SET) ve Duygusal Dayanışma

Bu teori, gece turizminin yerel halk üzerindeki etkilerini ve halkın bu gelişime verdiği desteği anlamak için merkezi bir rol oynar (Wang vd., 2023; Cao vd., 2023). Sosyal Değişim Teorisi’ne göre yerel halk, turizmin getirdiği ekonomik faydaları (istihdam, gelir) ve maliyetleri (gürültü, güvenlik riskleri,

çevre kirliliği) tartarak bir tutum geliştirir (Wang vd., 2023; Ap, 1992). Duygusal Dayanışma kavramı ise, yerel halk ile turistler arasındaki anlayış ve yakınlık bağının, turizm gelişimine olan desteği nasıl artırdığını açıklar (Wang vd., 2023; Woosnam ve Norman, 2009).

➤ **Duygusal Bilişsel Değerlendirme Teorisi (Cognitive Appraisal Theory of Emotion)**

Bu kuramsal yaklaşım, dışsal uyaranların turistlerin içsel psikolojik süreçlerini nasıl tetiklediğini analiz eder (Fang vd., 2024; Li vd., 2022). Gece turizmindeki çoklu duyuşsal uyaranların (görme, işitme, koklama vb.) turistlerde haz (delight) ve duygusal katılım yaratarak “sarmalayıcı gece turizmi deneyimine” (INTE) yol açtığı bu teori ile açıklanır (Fang vd., 2024). Bu süreçte duyuşsal deneyim, çevresel uyaranlar ile bireysel algı arasında köprü görevi görür (Fang vd., 2024; Ruan vd., 2023).

➤ **Deneyim Alanı (Experiencescape) ve Hizmet Alanı (Servicescape) Teorileri**

Gece turizminin yapısal unsurları, fiziksel çevrenin (aydınlatma, yerleşim) ve sosyal etkileşimlerin sentezi olan “Experiencescape” kavramı üzerinden analiz edilmektedir (Ruan vd., 2023; Bitner, 1992). Bu kuram, turistlerin sadece somut tesisleri değil, aynı zamanda atmosfer, kalabalık ve kültürel sergileme gibi somut olmayan unsurları da bir bütün olarak algıladığını savunur (Jiang vd., 2024; Pizam ve Tasci, 2019). Gece turizminde bu alan, turistlerin kendilerini güvende ve rahat hissettikleri “liminal” bir bölge olarak kurgulanır (Jiang vd., 2024; Ruan vd., 2023).

➤ **İpucu Kullanımı (Cue Utilization) ve Dikkat Onarımı (Attention Restoration) Teorileri**

İpucu Kullanımı Teorisi, turistlerin bir destinasyonun kalitesini ve otantikliğini aydınlatma ve ses gibi duyuşsal “ipuçları” üzerinden değerlendirdiğini savunur (Yin ve Ni, 2025; Cox, 1967). Dikkat Onarımı Teorisi ise, gece manzarasının sunduğu sessiz ve mistik atmosferin bireylerde zihinsel yenilenme sağladığını, bu durumun da turist memnuniyetini artırdığını açıklar (Yin ve Ni, 2025; Kaplan ve Kaplan, 1989).

➤ **Genel Sistem Teorisi ve Geri Besleme Döngüleri**

Turizm ve gece ekonomisi arasındaki ilişkiyi açıklamak için Genel Sistem Teorisi çerçevesinde “pozitif ve negatif geri besleme döngüleri” kullanılmaktadır (Zmyslony ve Pawlusiński, 2020; von Bertalanffy, 1969). Pozitif döngüler kentsel canlanma ve artan kentsel canlılığı temsil ederken; negatif döngüler suç oranlarındaki artış, gürültü ve yerel halkın “turistleşmeye” karşı protestoları (overtourism) gibi sorunları kapsar (Zmyslony ve Pawlusiński, 2020).

5. Sonuçlar, Tartışma ve Öneriler

Gece turizmi, modern turizm sisteminin ayrılmaz bir parçası haline gelmiş, ekonomik canlılığı artıran ve kültürel mirasa yeni bir bakış açısı kazandıran stratejik bir araçtır (Ateş vd., 2025; Ruan vd., 2023). Bu çalışmadaki analizler, gece turizminin sadece gündüz aktivitelerinin zamansal bir uzantısı olmadığını; fiziksel tasarım, estetik form ve derin psikolojik deneyimlerin iç içe geçtiği özgün bir dönüşüm süreci olduğunu göstermektedir (Kim ve Lee, 2026; Ruan vd., 2023). Destinasyonların rekabet gücünü koruyabilmesi için gece turizm peyzajını bilimsel bir planlamayla yönetmesi ve güvenlik ile estetik arasındaki dengeyi sağlaması şarttır (Jiang vd., 2024).

Gece turizmi, yerel ekonomileri canlandırma, istihdam yaratma ve turistlere gündüz algılanamayan mistik ve otantik atmosferleri deneyimleme fırsatı sunma potansiyeliyle önemli fırsatlar barındırmaktadır (Ateş vd., 2025; Çetinkaya, 2025; Song vd., 2020). Ancak bu gelişim süreci; emniyet ve güvenlik endişeleri, ışık kirliliğinin çevresel etkileri, artan gürültü ve yerel halkın yaşam kalitesi ile turistik faaliyetler arasındaki hassas dengenin kurulması gibi karmaşık yönetim zorluklarını da beraberinde getirmektedir (Ateş vd., 2025; Eldridge ve Smith, 2019).

Gece turizminin kuramsal etkileşimi, destinasyon yönetimi açısından hem fırsatları hem de paradoksları beraberinde getirmektedir. En önemli tartışma konularından biri, gecenin “liminal” ve mistik atmosferinin korunması ile aşırı ticarileşme arasındaki dengedir (Ateş vd., 2025; Çetinkaya, 2025). Gece turizmi, gündüz turizminin aşırı yoğunlaşmasına (overtourism) bir çözüm olarak sunulsa da; faaliyet sürelerinin uzaması yerel halk ile turistler arasında gürültü ve kalabalık kaynaklı yeni çatışma alanları yaratabilmektedir (Ateş vd., 2025; Song vd., 2020).

Duyusal deneyimler açısından bakıldığında, literatürdeki çalışmaların çoğunlukla görsel peyzaja odaklanması bir eksiklik olarak görülmektedir. Oysa işitsel peyzaj (soundscape) ve lighting uyumu, kültürel otantiklik algısını güçlendirmekte ve turist memnuniyetini artırmaktadır (Yin ve Ni, 2025). Ayrıca teknolojinin (Metaverse, Artırılmış Gerçeklik vb.) gece turizmine entegrasyonu, deneyimin otantikliği konusunda yeni tartışmalar başlatmıştır (Runhua ve Jinga, 2023). İleri teknoloji ürünü ışık şovları turist memnuniyetini artırsa da, yerel ve kültürel özgünlükten uzaklaşma riski taşımaktadır (Ateş vd., 2025; Runhua & Jinga, 2023). Bu nedenle, gece turizmi politikalarının yerel değerleri ve toplumsal faydayı gözetererek “kapsayıcı bir ekoloji” içinde kurgulanması gerektiği açıktır (Giovanardi vd., 2014).

Gelecekteki araştırmalar için öneriler řu şekilde özetlenebilir: İlk olarak, gece turizminin farklı turist segmentleri (yaşlılar, çocuklar, engelliler) üzerindeki etkileri daha detaylı incelenmeli ve kapsayıcı programlar geliştirilmelidir. İkinci olarak, teknolojinin (VR/AR) deneyim üzerindeki bilişsel yükü ve otantiklik algısını nasıl etkilediği üzerine daha fazla ampirik veri toplanmalıdır (Çetinkaya, 2025). Son olarak, yerel yönetimlerin “gece koridorları” ve pilot bölgeler oluşturarak turizm faaliyetlerini sürdürülebilir bir çerçevede şehre yayması önerilmektedir (Ateş vd., 2025). Gece turizmi, doğru yönetildiği takdirde şehirlerin hem ekonomik kalkınmasına hem de kültürel sürekliliğine eşsiz bir katkı sunacaktır.

Kaynakça

- Ateş, A., Sunar, H., & Köseoğlu, A. (2025). Gece ekonomisi kapsamında gece turizminin SWOT analizi ile değerlendirilmesi. *Siirt Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 27-46.
- Bitner, M. J. (1992). Servicescapes: The impact of physical surroundings on customers and employees. *Journal of Marketing*, 56(2), 57-71.
- Cao, C., Ramachandran, S., Siow, M., Subramaniam, T., & Lulu, L. (2023). Do residents support night tourism in the historic district? The case of Wuhu Ancient City. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 21(5), 1-23
- Chen, N., Wang, Y., Li, J., Wei, Y., & Yuan, Q. (2020). Examining structural relationships among night tourism experience, lovemarks, brand satisfaction, and brand loyalty on “Cultural Heritage Night” in South Korea. *Sustainability*, 12 (17), 6723.
- Çetinkaya, Ç. (2025). Gece turizminde ziyaretçi algısı ve kültürel deneyimler. *GSI Journals Serie A: Advancements in Tourism, Recreation and Sports Sciences*, 8(2), 744-763.
- Dümmer Scheel, S. (2021). The development of Mexico’s tourism industry: Pyramids by day, martinis by night [Review of the book *The Development of Mexico’s Tourism Industry: Pyramids by Day, Martinis by Night*]. *Reseña*, 1, 1-10.
- Eldridge, A., & Smith, A. (2019). Tourism and the night: Towards a broader understanding of nocturnal city destinations. *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events*, 11(3), 371-379.
- Fang, D., Zhao, Z., & Xiong, C. (2024). What leads to an immersive night tourism experience? The relevance of multi-sensory stimuli, emotional involvement, and delight. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 29(1), 31-46.
- Giordano, E., & Ong, C. E. (2017). Light festivals, policy mobilities and urban tourism. *Tourism Geographies*, 19(5), 699-716.
- Giovanardi, M., Lucarelli, A., & LEspoir Decosta, P. (2014). Co-performing tourism places: The “Pink Night” festival. *Annals of Tourism Research*, 44, 102-115.
- Gyimóthy, S. (2000). The quality of visitor experience: A case study of peripheral areas of Europe. *Tourism Review*, 17(2), 32-48
- Hu, H., & Hou, Y. (2021). Study on spatial distribution and sustainable development of night tourism resources: Take the central Guilin as an example. IOP Conference Series: Earth and Environmental Science, 766(1), 012088.
- Huang, R., Xie, C., Lai, F., Li, X., Wu, G., & Phau, I. (2023). Analysis of the characteristics and causes of night tourism accidents in China based on SNA and QAP methods. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(3), 2584.

- Jiang, G. X., Li, Y. Q., Ruan, W. Q., & Zhang, S. N. (2024). Night tourscape in streets: Scale development and validation. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 61, 350–360.
- Jiang, Y., & Hong, F. (2023). Examining the relationship between customer-perceived value of night-time tourism and destination attachment among Generation Z tourists in China. *Tourism Recreation Research*, 48(2), 220-233.
- Kim, S., & Lee, H. (2026). Evaluation of night tourism landscapes based on aesthetic theory: A case study of Donggung Palace and Wolji in Korea. *International Journal of Tourism Research*, 28(2).
- Kwon, B. H., Seo, J. S., & Kim, H. R. (2011). An exploratory study on revitalization and function of night tour. *Journal of Hotel & Resort*, 10(1), 95–107.
- Li, R., Li, Y. Q., Liu, C. H., & Ruan, W. Q. (2022). How to create a memorable night tourism experience: Atmosphere, arousal and pleasure. *Current Issues in Tourism*, 25(11), 1817-1834.
- Montgomery, J. (1990). Cities and the art of cultural planning. *Planning Practice & Research*, 5(3), 17-24.
- Ongun, U. & Çuhadar, Y. (2026). *Gece turizmi ve gece ekonomisi literatürünün bibliyometrik analizi: Web of Science örneği*. (ss. 1181-1202). 7. Bilsel International Sur Scientific Research Congress, 16-17 May, 2026 Diyarbakır/Türkiye.
- Phan, T. T., Nga, N. T. P., & Hao, H. V. (2023). Factors affecting the development of community-based night tourism in Vietnam: A case study in Sapa-Lao Cai. *Journal of Environmental Management and Tourism*, 14(8), 3113-3125.
- Pinke-Sziva, I., Smith, M., Olt, G., & Berezvai, Z. (2019). Overtourism and the night-time economy: A case study of Budapest. *International Journal of Tourism Cities*, 5(1), 1-16.
- Pizam, A., & Tasci, A. D. (2019). Experienscape: Expanding the concept of servicescape with a multi-stakeholder and multi-disciplinary approach. *International Journal of Hospitality Management*, 76, 25–37.
- Qin, G., Lin, M., Meng, J. H., & Zhao, J. L. (2011). The development of urban night tourism based on the nightscape lighting projects--a case study of Guangzhou. *Energy Procedia*, 5, 477-481.
- Ruan, W. Q., Jiang, G. X., Li, Y. Q., & Zhang, S. N. (2023). Night tourscape: Structural dimensions and experiential effects. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 55, 108-117.
- Runhua, P., & Jinga, C. (2023). Innovative development strategies for” immersive” cultural and tourism night tours from a metaverse perspective. *Academic Journal of Business & Management*, 5(8), 58-63.
- Song, H., Kim, M., & Park, C. (2020). Temporal distribution as a solution for over-tourism in night tourism: The case of Suwon Hwaseong in South Korea. *Sustainability*, 12(6), 2182.

- Velikova, E., & Dimitrova, S. (2019). Good practices in the night tourism—case studies from Bulgaria. *Economics and Management*, 16(2), 189-199.
- Wang, Y., Hu, W., Park, K. S., Yuan, Q., & Chen, N. (2023). Examining residents' support for night tourism: An application of the social exchange theory and emotional solidarity. *Journal of Destination Marketing & Management*, 28, 100780.
- Yin, J., & Ni, Y. (2025). Strategic resource allocation for marketing night tourism in ancient towns: An economic perspective. *Asia Pacific Journal of Marketing and Logistics*, 1–19.
- Zhang, R., Chen, S., Xu, S., Law, R., & Zhang, M. (2022). Research on the sustainable development of urban night tourism economy: A case study of Shenzhen city. *Frontiers in Sustainable Cities*, 4, 870697.
- Zhu, X., Liu, M., Sun, Y., Zhang, R., & Gou, H. (2024). Night tourism satisfaction in the Qinghefang tourism and leisure block based on an improved Kano Model. *Journal of Resources and Ecology*, 15(1), 55-65.
- Zmyslony, P., & Pawlusiński, R. (2020). Tourism and the night-time economy: The perspective article. *Tourism Review*, 75(1), 194-197.